

DOI 10.26886/2520-7474.5(43)2020.6

UDC: 159.09.07

**PROFESSIONAL PSYCHOLOGICAL TRAINING OF A DOCTOR
IN INSTITUTIONS OF HIGHER MEDICAL EDUCATION**

O. Lazurenko, PhD of Psychology, Assistant Professor

<https://orcid.org/0000-0002-3540-0544>

e-mail: elena.lazurenko@icloud.com

Department of General and Medical Psychology, O.O. Bogomolets National Medical University, Kyiv, Ukraine

N. Smila, PhD of Psychology

<https://orcid.org/0000-0001-7376-2653>

e-mail: natalya_smelaya@merck.com

Laboratory of general psychology and history of psychology V.A.

Romanets, Institute of Psychology named after Kostyuk NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine

The work is devoted to the problem of formation doctor professional psychological competence. The article presents the psychological and pedagogical principles of development professional competencies of the future doctor in the field emotions in the conditions modern training in a higher medical educational institution. The content of the key competencies of the doctor, which contribute to the formation of the personality of the specialist, the formation of his professionalism, is revealed. It is shown that the development of emotional features of students is one of the factors in the process of forming emotional competence. The stages of formation of emotional competence in the process of professional training are analyzed. The components of the development of professional competencies in the field of emotions are highlighted. Conclusions are made, prospects of further researches are presented. The need to develop a special program

for the development of professional competencies of future physicians has been identified.

Key words: professional competences, emotional competence, components of emotional competence, formation of emotional competence, development of competences in the field of emotions, personality of the future doctor, professional training, modern medical education.

Лазуренко Олена, кандидат психологічних наук, доцент; Сміла Наталія, кандидат психологічних наук, провідний науковий співробітник, Професійна психологічна підготовка лікаря у закладах вищої медичної освіти / Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ, Україна; Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна

Робота присвячена проблемі формування професійної психологічної компетентності лікаря. У статті представлено психолого-педагогічні засади розвитку професійних компетенцій майбутнього лікаря у сфері емоцій в умовах сучасної підготовки у вищому медичному навчальному закладі. Розкрито зміст ключових компетенцій лікаря, що сприяють становленню особистості фахівця, формуванню його професіоналізму. Показано, що розвиток емоційних особливостей студентів є одним із чинників процесу формування емоційної компетентності. Проаналізовано етапи формування емоційної компетентності у процесі професійної підготовки. Виділено складові компоненти розвитку професійних компетенцій у сфері емоцій. Зроблено висновки, представлено перспективи подальших досліджень. Визначено необхідність у розробці спеціальної програми розвитку професійних компетенцій майбутніх медиків.

Ключові слова: професійні компетенції, емоційна компетентність, складові емоційної компетентності, формування

емоційної компетентності, розвиток компетенцій у сфері емоцій, особистість майбутнього лікаря, професійна підготовка, сучасна медична освіта.

Постановка проблеми. У сучасних умовах інтенсивного розвитку науки і техніки суспільство потребує професійно компетентних і мобільних працівників. Реформування і модернізація системи освіти у вищій школі сприяє оновленню ринку освітніх послуг та ринку праці, зміні умов і засобів праці, що в свою чергу потребує активного функціонування системи професійної орієнтації.

Мета статті – проаналізувати шляхи розвитку психологічної підготовки майбутніх лікарів в закладах вищої освіти.

Завдання статті:

1. Проаналізувати психологічний зміст вищої медичної освіти.
2. Виділити найбільш перспективні напрями розвитку вищої освіти для підвищення ефективності психологічної підготовки майбутніх лікарів.

Виклад основного матеріалу. Вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь, практичних навичок, інших професійних компетентностей і якостей, здобутих у вищому навчальному закладі у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією [1].

Актуальність теми професійної підготовки лікарів у вищих медичних навчальних закладах країни зрозуміла, адже самі ці заклади освіти готують фахівців, які несуть велику відповідальність за життя людини, її самопочуття, не тільки лікують, а й допомагають психологічно, впливають на психіку людини, адже питання здорового життя важливе для всіх.

Професійна орієнтація – це комплексна науково обґрунтована система форм, методів та засобів впливу на особу з метою оптимізації її професійного самовизначення на основі врахування особистісних характеристик кожного індивідуума та потреб ринку праці. Вона спрямована на досягнення збалансованості між професійними інтересами і можливостями людини та потребами суспільства в конкретних видах професійної діяльності [2].

За Я. Рейковським, цілісний безперервний процес становлення особистості фахівця, що починається з моменту вибору й прийняття майбутньої професії і закінчується, коли людина припиняє активну трудову діяльність, визначається як професіоналізація.

Процес професійного становлення особистості не обмежується якимось одним вузівським проміжком часу, він охоплює тривалий період онтогенезу людини і відбувається протягом усього її життя. При цьому, варто зазначити, що процеси усвідомлення, становлення й зміни рівня професійного розвитку особистості відбуваються починаючи з моменту зародження професійних інтересів людини і до моменту закінчення нею професійної діяльності.

Основні аспекти професійної діяльності (соціально-економічний, медико-фізіологічний, психолого-педагогічний аспекти) передбачають підготовку працівника, який зможе реалізувати свою соціально-професійну діяльність, вибрати професію за потребою суспільства. Також мають значення фізичні можливості людини, її стан здоров'я. психолого-педагогічний аспект передбачає індивідуальний підхід для кожного, враховує психологічні характеристики, особливості характеру і темпераменту, інтереси та здібності особистості.

Як відомо, розвиток психологічних та особистісних новоутворень, формування позитивного внутрішнього потенціалу відбувається в процесі провідної діяльності людини. Тому однією з важливих задач

вищої медичної школи є створення умов для професійного становлення особистості студента-лікаря в процесі оволодіння майбутньою професією.

Сутність та система організації професійної орієнтації завжди визначалась запитами суспільства, політико-економічними особливостями, певними досягненнями науки і техніки, становленням і особистісним розвитком людини. Тому сучасний стан зазначених факторів зумовив необхідність модернізації системи профорієнтації та професійної підготовки майбутнього фахівця, її удосконалення відповідно до запитів ринку праці, оновлення її змісту, форм та методів з метою формування фахівця з високим професійним рівнем та прагненням досягти вершин майстерності та компетентності. Цієї мети можна досягти при умові організації навчально-виховного процесу з урахуванням сучасних досягнень науки, зокрема психолого-педагогічної теорії. Отже, логічно постає питання – що потрібно закласти в особистість, як виховувати її та як впливати на неї, які психологічні та педагогічні підходи можна знайти, щоб в майбутньому отримати не тільки повноцінного лікаря, а й кваліфікованого фахівця.

Професія лікаря в сучасних умовах набуває особливого значення і вимагає аналітичного мислення, хорошої пам'яті, постійного прагнення до самонавчання і самовдосконалення, вміння швидко і правильно приймати рішення і нести за них відповідальність, а також щире бажання допомагати людям. Важливим для майбутнього лікаря є не лише професійні медико-біологічні знання, вміння та навички, а й психологічні, які сприяють повноцінному формуванню особистості лікаря й розвитку у нього психологічної компетентності, виробленню навичок аналізувати психічний стан пацієнта, орієнтуватись в особливостях психіки та поведінки при різних психічних та соматичних захворюваннях, застосовувати закономірності сприймань,

використовувати засоби, що сприяють привертанню, утриманню та концентрації уваги, визначати характер емоційних переживань за зовнішніми проявами (виразом обличчя, мімікою, жестами і т. д.). Все це, в свою чергу, допомагало б у майбутньому правильно встановити діагноз, провести психодіагностичне обстеження та призначити необхідне лікування або психокорекцію [3].

Таким чином, весь дидактико-виховний процес у медичному вузі має бути спрямований на підготовку фахівців, які поєднують науковий світогляд із високим професіоналізмом, творчими здібностями і загальнолюдськими морально-етичними якостями.

Важливим моментом організації роботи вищих медичних закладів є проблема професійної спрямованості майбутнього медика на всіх етапах навчання. Правильно вибрана професія сприяє досягненню найбільш високих показників в трудовій діяльності, становленню системи «Я і професія» і ствердженню образу «Я-професіонал».

Молоді люди повинні мати якнайповніше уявлення про специфіку своєї професії – чи зможе майбутній фахівець нести людям добро, чи любить він людей, чи готовий щодня зіштовхуватися з людськими нещастями і не озлобитися при цьому.

Основою професії є, як відомо, покликання – органічне поєднання моральних якостей особистості майбутнього фахівця, зокрема рівня моральності, тактовності, уважності, спостережливості, витримки, доброти, сили волі, емпатії з його здібностями. І якщо людина обирає професію медичного працівника свідомо, у відповідності зі своїми покликанням і якостями особистості, вона не буде морально важка для неї, принесе радість і користь їй, її клієнтам і суспільству.

Студенти вищих медичних закладів на перших курсах вивчають базові загально-теоретичні дисципліни, в подальшому продовжують вивчати практичну медицину на клінічних базах.

Система підготовки медичних працівників має включати в себе розгляд спеціальних психологічних дисциплін, серед яких загальна психологія, психологія особистості, психологія спілкування, психофізіологія, медична психологія тощо. Цей комплекс дисциплін спрямований не тільки на виховання у студентів гуманізму, високої медичної культури та етики лікаря, а й на засвоєння ними основних психологічних категорій, закономірностей психології хворої людини, психології лікаря (медичного працівника), психології повсякденного спілкування лікаря з хворим; вчення про психосоматичні та соматопсихічні впливи, про індивідуально-типологічні (темперамент, характер) та емоційно-вольові особливості; медичної деонтології, психогігієни та психопрофілактики тощо.

У вивченні психології майбутніми фахівцями не можна обійти увагою поєднання емпіричної психології і психологічної практики. У цьому контексті виділяються свої особливості та специфічні риси. Поряд з використанням основних методів та технологій психологічних досліджень у медичній (медико-психологічній) практиці використовуються і такі методи, як опитування, бесіда, тестування, експеримент, спостереження (у різних його модифікаціях) тощо. Наведене переконує, що професійна взаємодія лікаря з пацієнтом повинна спиратися на глибоке усвідомлення й розуміння індивідуально-психологічних властивостей хворого, а правильне сприйняття людини дозволить йому не тільки оптимізувати процес діагностики й об'єктивно оцінювати особистість пацієнта, а й підвищити ефективність лікувальних і психотерапевтичних стратегій і впливів.

З першого курсу важливо надати можливість студентам розкривати свій потенціал та професійні здібності.

Не можна не зауважити, що підготовка лікарів, становлення їх особистості не обмежується етапом вузівської підготовки. Втім

особливе значення ці знання мають для лікарів первинної ланки охорони здоров'я: дільничних лікарів-терапевтів, педіатрів, сімейних лікарів. Можливості лікувальних закладів і якість сучасних методів діагностики і терапії часто обмежені – і це іноді призводить до конфліктних ситуацій, яких можна уникнути тільки при наявності достатньої підготовки лікарів, у тому числі з медичної психології. Важливою є і роль лікарів-психологів у виявленні і кваліфікованому лікуванні психосоматичних захворювань. Відсутність необхідних знань приводить до зниження якості та ефективності медичної допомоги і появі важких ускладнень [4].

Специфічна побудова занять у вищій медичній школі створює умови для розвитку активної, професійно-компетентної та саморозвиваючої особистості, для становлення студента як суб'єкта навчально-професійної діяльності. Цьому сприяє розвиваюче навчання у вищій школі, яке повинно базуватися та розроблятися в руслі особистісно-діяльнісного підходу, який передбачає, що всі психічні процеси, стани та властивості особистості залежать від індивідуального та суспільного буття людини. А це, в свою чергу, вимагає, щоб в центрі навчання перебували ті, хто вчиться, зі своїми мотивами, цілями, неповторністю психічного складу тощо.

Особистісний компонент навчання вимагає врахування національних, вікових, індивідуально-психологічних, статусних особливостей молодих людей. Це врахування має здійснюватися через зміст та форму самих навчальних завдань, спілкування зі студентами тощо.

Існуюча концепція особистісно-орієнтованого навчання та становлення фахівця передбачає також формування комунікативної, навчально-пізнавальної потреби у студентів, потреби в оволодінні способами та прийомами самостійної роботи. З цією метою має бути

створена система умов для особистісного зростання кожного студента, для розвитку та реалізації його загальних здібностей та спеціальних здібностей в процесі навчання, для становлення його як суб`єкта самоосвітньої діяльності, що повинна бути спрямована на оволодіння майбутньою професією лікаря.

Впровадження та удосконалення психологічної підготовки в системі підготовки та перепідготовки медичних кадрів в цілому є хоча і неповним, але частково вирішенням цієї важливої проблеми. Було б доцільним при перевірці здатності молодої людини присвятити себе медицині запровадити на початку навчання діагностику особливостей особистісної спрямованості студентів. Хоча зрозуміло, що готовність людини до майбутньої діяльності в сфері охорони здоров'я визначається організацією профорганізаційної роботи на довузівському етапі, але слід враховувати динаміку, зміну інтересів у процесі навчання студентів і в практичній діяльності лікарів. Природно припустити, що і позитивні якості особистості медичного працівника не виникають самі по собі, а мають передісторію розвитку і формування як закономірний результат цілеспрямованого навчання і виховання у вищих медичних закладах освіти. Сьогодні, нажаль, країна перенасичується лікарями, які часто зовсім не впевнені у можливості влаштуватися працювати за фахом. Як результат – зниження освітньої мотивації студентів, і відповідне загальне погіршення їх підготовки.

Професійна орієнтація студентів-медиків має свої особливості, оскільки система професійних лікарських вмінь відрізняється систематичністю, узагальненістю, вільним володінням стандартами надання медичної допомоги, вміння приймати відповідальне рішення в певних клінічних ситуаціях.

Висновки. Період навчання у вищому медичному навчальному закладі, під час якого здійснюється професійна ідентифікація та

професійна адаптація майбутнього фахівця – найважливіший для розвитку особистості у будь-якій сфері діяльності. На жаль, лише незначна частина студентів першого курсу є зорієнтованою на професію медичного працівника. Такі студенти мають деякі уявлення і знання про особливості професії медика, але не мають ще достатньої впевненості у вибраній спеціальності та необхідної готовності до сприйняття себе як майбутнього лікаря. Особистісне зростання передбачає не лише розвиток особистості, а й прагнення людини до найповнішого вияву й розвитку своїх можливостей та здібностей. Розвиток здібностей та прояви схильностей лікаря, лікаря-психолога у професійному становленні вимагають постійного поповнення знань про нові досягнення в галузі його діяльності, для розв'язання лише тих завдань, які належать до сфери його компетенції. Отже, процес професійного становлення майбутнього лікаря залежить від системи профорієнтації, рівня професійної підготовки лікаря, формування його особистості.

Література:

1. Лазуренко О.О. (2008) *Розвиток емоційної сфери особистості студента у процесі професійної підготовки*. Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. праць Ін-ту психології ім.. Г.С.Костюка АПН України, 4, 307-314.
2. Лазуренко О.О. *Проблема формування емоційної сфери майбутнього лікаря-психолога в теорії і практиці вищої освіти*. Актуальні проблеми психології, 11/6, 318-325.
3. Лазуренко О.О. *Психологія професійного здоров'я фахівця: до проблеми профілактики емоційного вигорання та формування емоційної компетентності лікаря*. International Scientific Journal

Fundamental and Applied Researches In Practice of Leading Scientific Schools, 1 (13), 140-154.

4. Lazurenko Olena, Nataliya Smila *Psychological and Pedagogical Principles of Students' Emotional Sphere formation in the Process of Professional Training and Development*. Journal of Psychological Sciences, Vol. 2, No. 3, 124-129.

References:

1. Lazurenko O.O. (2008) *Rozvitok emotsiynoyi sferi osobistosti studenta u protsesi profesiynoyi pidgotovki* [Development of the emotional sphere of the student's personality in the process of professional training]. Problemi zagalnoyi ta pedagogichnoyi psihologiyi: Zb. nauk. prats In-tu psihologiyi im. G.S.Kostyuka APN Ukrayini/Za red. S.D.Maksimenka, 4, 307-314. [In Ukrainian].
2. Lazurenko O.O. (2012) *Problema formuvannya emotsiynoyi sferi maybutnogo likarya-psihologa v teorii praktitsi vischoyi osviti* [Problems of emotional sphere formation of medical psychologist in theory and practice of higher education]. Aktualni problemi psihologiyi, 11/6, 318-325. [In Ukrainian].
3. Lazurenko O.O. (2016) *Psihologiya profesiynogo zdorov'ya fahivtsya: do problemi profilaktiki emotsiynogo vigorannya ta formuvannya emotsiynoyi kompetentnosi likarya* [Psychology of professional health: to the problem of prevention of emotional burnout and the formation of emotional competence of the doctor]. International Scientific Journal Fundamental and Applied Researches In Practice of Leading Scientific Schools, 1 (13), 140-154. [In Ukrainian].
4. Lazurenko O. & Smila N. (2016) *Psychological and Pedagogical Principles of Students' Emotional Sphere formation in the Process of Professional Training and Development*. Journal of Psychological Sciences, Vol. 2, No. 3, 124-129. [In English].

Citation: O. Lazurenko, N. Smila (2020). PROFESSIONAL PSYCHOLOGICAL TRAINING OF A DOCTOR IN INSTITUTIONS OF HIGHER MEDICAL EDUCATION. Frankfurt. TK Meganom LLC. Paradigm of knowledge. 5(43). doi: 10.26886/2520-7474.5(43)2020.6

Copyright: O. Lazurenko, N. Smila ©. 2020. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.